

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 6 kron, za pol leta 3 krone in za četrt leta 1 krono 50 vin., — po pošti prejemane pa za celo leto 7 kron, za pol leta 3 krone 50 vin., za četrt leta 1 krona 80 vin. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 80 vin. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserate) vzprejmlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 16 vin., za dvakrat 24 vin., za trikrat 30 vin. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 21. marcija 1902.

Politični oddelek.

Obupen klic iz Primorja.

Tržaška „Edinost“ je priobčila članek o postopanju upravitelja tržaške škofije. Ta članek je obudil senzacijo in ker je „Edinost“ apelirala na vse slovenske liste, hočemo njen članek ponatisniti.

I.

Peterožarna piranska zvezda.

Škofov namestnik Petronio je rodom iz slavnega Pirana. Njegovo srce je piransko-italijansko. Tak je tudi veter, ki sedaj piha iz tržaškega ordinarijata. Ž njim so nezadovoljni še celo italijanski svečeniki sami. In kako ne bi bili?! Sedaj je v škofiji 15 živečih svečnikov iz Pirana. Od teh je sedaj že deset rudečih monsignorjev, in sicer: 1. Ivan Bennati, častni kanonik v Kopru. 2. Dominik Bonifacio, častni kanonik v Kopru. 3. Josip Fonda starejši — kanonik-viši svečenik v Piranu. 4. Josip Fonda mlajši, kanonik v Piranu. 5. Juraj Maraspin, kanonik v Kopru. 6. Fran Petronio kapit. vikar in prošt v Trstu. 7. Juraj Pitacco, komornik v Kopru. 8. Anton Predonzan, kanonik v Piranu. 9. Nikolaj Spadaro, papežev kanonik. 10. Dominik Vidali, kanonik v Piranu.

To jih je torej od 15 svečnikov celih 10 monsignorjev. Pa tudi za ostalih 5 ni slabo. Saj imajo nad seboj dve dobri materi, avstrijsko namestništvo v Trstu in „katoliški“ škofijski ordinarijat! Kako to? 11. D. Fiamin dobi v kratkem izpraznjeni kanonikat v Piranu, ker je moral njegov nevarni protikandidat Debellich, na pritiskanje v škofiji, preklicati svojo prošnjo. 12. Ivan Predonzan je določen za izpraznjeno mesto višega svečenika in dekana v Cittanovi. Ostanje še trije, a za nje je tudi preskrbljeno. 13. Fran Mujesan je mestni župnik v mestu Izola. 14. Just

Tamaro je katehet na mestni gimnaziji v Trstu. 15. Zadnji, Juraj Rastelli, je v penziji in uživa tudi cerkveno nadarbino Vidali v Piranu.

Iz vsega tega je jasno, kako veljavo ima na Primorskem — peterožarna zvezda slavnega mesta Piran.

Rekli smo, da so s temi odnošaji nezadovoljni tudi sami italijanski svečeniki vseh strak. Kajti, dokler je kak Piranec, ne more nikdo drugi priti do boljšega mesta. Gorjé pa našim svečnikom in našemu narodu pred italijanskim fanatizmom piranskim!

„Colpo di grazia“ Hrvatom poreškega okraja.

V poreškem okraju bivajo na deželi izključno Hrvatje. Število Italijanov je tam tako malenkostno, da se niti ozirati ni na nje. Kako bi morala tam delovati prava Kristova cerkev? Dokler vodstvo tržaške škofije ni prišlo v roke monsignora Petronio, so bili tam še nekateri slovenski in hrvatski svečeniki. Tako na pr. 1. v Krasici je bil gosp. Klinar; 2. v Završju je bil gosp. Ivan Mandić; 3. v Oprtlu gosp. Aničić; 4. v Grožnjanu gosp. Raguzin; 5. v Trebinjah gosp. Kociper; 6. v Ždrenju gosp. Kemr; 7. v Brdu gosp. Vranjac; 8. v Topolovcu gosp. Knavs.

Ta mesta so Italijani začeli napadati. Proti večini teh svečnikov so začele prihajati lažnjive tožbe. Gospod Knavs se je, v svesti si svoji nedolžnosti, odločno uprl preganjanju in je zahteval, naj se mu prijavijo denuncijanti, da nastopi proti njim kazensko pot. — Halt! tako torej ni šlo. Obrnili so na drugo pot. Poslali so na kratko dekrete premeščenja vsem! Gosp. Knavs je izjavil, da ne zapusti svojega mesta — sicer . . .! To trdo kost so na to pustili na mestu. Gospod Vranjac je tam domačin, zato ga niso mogli vreči daleč. Premestili so ga v Krasico, ker je Krasica za sedaj še preveč probujena in ni torej še dovolj zrela za italijanski želodec. Vsi ostali pa so morali

zapustiti svoja mesta pod najostrejšimi cerkvenimi kaznimi — in tako so vsi hrvatski katoliški verniki izročeni na milost in nemilost italijanskim svečnikom — duha in srca Piranca Petronio!

Prememba v Završju.

V Završje je prišel Italijan Frausin, ki se je na Petronijevo željo odpovedal lepi in ugodni službi v morskem zdravišču Siccirole. V Završju je bil ne dolgo prej župnik-dekan Bottegaro, ki je odpravil hrvatsko propoved. To mu ni prineslo sreče. Zaradi nekkih osebnih in službenih pogrškov je izgubil lepo župnijo in je bil kazensko prestavljen v Trst. Blagopokojni škof Šterk je poslal v Završje gosp. Mandića in tako je oni dobri narod zopet čul besedo Božjo — jedino tolažbo v svoji bedi in nesreči. Petronio ni mogel prenesti tega. Poslal je gosp. Mandića v Pazin in izročil hrvatsko župnijo Italijanu Frausinu. In zopet ne bo oni naš dobri narod več čul besede Božje!

Prememba v Brdu.

V Brdu se je moralo zatreti hrvatsko narodno čuvstvo, zato so to mesto pustili brez duhovnika in je izročili župniku v Momianu Franceschini. To je strasten Italijan, poznan že iz Kostanjevice (Castagne), kjer je silom italijaniziral narod in uničil v cerkvi hrvatsko propoved in krščanski nauk. Tako se ne oznanuje več beseda božja hrvatskemu narodu ni v Kostanjevici, ni v Momianu. To je delo župnika Franceschini. Dobrim rokam je izročil torej Petronio Hrvate v Brdu.

Prememba v Trebinjah

Trebinje (Triban) je kraj v okolici Buj in je čisto hrvatski. Petronio je sedaj odstranil tudi iz Trebinj hrvatskega svečenika, kapelanijo je pa izročil svečenstvu v Bujah. To svečenstvo je izključno italijansko in ne zna nič hrvatski. Tudi če bi kedo znal, noče govoriti po nobeni ceni. Buje so znane v tem oziru in stoje še nad istim Piranom. Tako se morajo trebinjski Hrvatje odpovedati hrvatskemu jeziku, ko stopajo v hram Gospodov.

Konečni cilji Italijanov.

Trde kosti za italijanski želodec sta župniji Oprtalj in Grožnjan. Tu je bilo treba Italijanom bolj previdno postopati, nego proti prej navedenim krajem. Tu obstoji še hrvatska propoved in narod jo brani z vso odločnostjo. Zato so gospodje na škofijskem ordinarijatu zaradi teh dveh krajev stopili z italijansko politično stranko naravnost v dogovor. Ta dva kraja sta važni postojanki za volitve v državni zbor, naravnost odločujoči na volitvi za peto kurijo. Ako sta padla ta dva kraja v roke italijanskih svečnikov ne bo od morja do Buzeta več nobenega hrvatskega župnika in italijanska ideja zavlada do vrat Buzeta samega. Tu je stopil v boj tudi škofijski kancelar

Mecchia. Stvar je težka in važna in Petronio sam je ne bi mogel izvesti.

Naš narod je v nekaterih krajih, kakor v Trebinjem, Završju, Kostanjevici, Momianu itd. postal naiven in preveč ceni italijanski jezik. S tem, da ga pehajo konečno tudi iz cerkve, je postal boječ. Italijani znajo dobro porabiti to. Zato so zdaj napeli vsa sredstva, da za ta dva kraja dobe zvita, pa odločna Italijana. In to sta dva kapelana iz slavne sakristije pri sv. Jakobu v Trstu. Ugajala sta duhu in srcu stranke Mecchia-Petronio in tako sta določena: Vasselli za Grožnjan, Walker pa za Oprtalj. Dobila sta nalog za župnijski izpit in položila sta ga oba. Vasselli je že dobil dekret in mora te dni odpotovati v Grožnjan — Walker pa pričakuje tudi vsaki čas enako odločbo za Oprtalj, že je spravil vkup vso prtljago svojo. O tajnih pogajanjih in naklepih italijanske politične stranke z gospodo na tržaškem ordinarijatu se je v polovici januarja t. l. neki italijanski mož iz Oprtlja izrekel tako le: Trije italijanski prvaki smo bili osebno pri Walkerju in mu ponudili župnijo Oprtalj. O tem smo osebno obvestili tudi kancelarja Mecchia in škofijskega namestnika Petronio. Oba, Walker in Vasselli, sta vsprejela ponudbo. Tudi Mecchia in Petronio sta bila zadovoljna. Petronio je rekel, da bo za Walkerja dovolj prav mal izpit iz hrvatskega jezika.

Tako se je pripravljalo že dolgo časa tajno in previdno, da ti dve važni mesti izroče v roke odločnih italijanskih svečnikov. Daljši dogodki nas pouče, kako so se ti načrti izvršili.

Politični pregled.

Državni zbor. — Poslanska zbornica je zadnje dni obravnavala o proračunu naučnega ministrstva in o budgetnem provizoriju. Pri razpravi o provizoriju ni nihče pričakoval posebne debate. Toda zgodilo se je drugače. Vsenemec Eisenkolb se je mogočno razkoračil in pridigoval, da so Nemci na potu zavladata ves svet pod vodstvom Hohenzollernov, t. j. nemške cesarske rodbine. Zaradi njegovih veleizdajalskih migljajev ga je predsednik poklical k redu. To je v naslednji seji služilo kot povod tako nesramni veleizdajalski demonstraciji, kakoršne še nismo doživeli v našem parlamentu. Schönerer je namreč z dolgim govorom posegel v razpravo, se poganjal za nemški državni jezik in končal svoj govor s klicem: „Hoch und Heil den Hohenzollern“. Za trenotek je bila vsa zbornica osupnjena. Vsenemški poslanci so pričeli Schönererju burno pritrjevati in upiti „Hoch Hohenzollern“, „Heil Hohenzollern“. Mej Slovani je nastop Vsenemcev obudil skrajno ogorčenje. Čehi so ironično klicali „Heil“, češki socijalec Choc je začel peti „Heil dir im Siegeskranz“. Predsednik je Schönererja poklical k redu, na kar so Vsenemci ponovili svojo demonstracijo. V imenu Slovanov je Kramar zavrnil Schönererja, rekši, da se je pri tej priliki pokazalo, za koga bi bil nemški državni jezik v Avstriji, namreč za Hohenzollerje. Vsenemci so ves čas demonstrirali s klici „Heil Hohenzollern“. Poročevalec Kathrein je tudi ostro zavrnil Vsenemce in zaključil svoj govor s klicem „Bog živi cesarja Franca Jožefa I.“. Ta afera je obudila nepopisno senzacijo v vsi Evropi. — V četrtek se je nadaljevala razprava